

انتشارات قیسا

مجموعه کتابهای
شهرنگ
شهر

شهر و تجربه مدرنیته فارسی

نرگس خالصی مقدم

شهر

و تجربه مدرنیته فارسی

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

سرشناسه	:	خالصی مقدم، نرگس، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	:	شهر و تجربه مدرنیته فارسی / نرگس خالصی مقدم.
مشخصات نشر	:	تهران: تیسرا، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	:	۲۷۵ ص:؛ جدول، نمودار؛ ۲۱×۱۴/۵.
فروست	:	نگاشت شهر؛ ۴۵.
فروست	:	شهروندی؛ ۲۴.
شابک	:	۷۰۰۰۰ ریال؛ 978-600-6662-54-1
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیپا
موضوع	:	شهرها و شهرستان‌ها در ادبیات
موضوع	:	زندگی شهری در ادبیات
موضوع	:	تجدد - ایران - تهران
موضوع	:	تجددگرایی (ادبیات) ایران
موضوع	:	داستان‌های فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد
موضوع	:	تهران در ادبیات
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۱ خ ۲ ش ۹ / ۵۶ PN
رده‌بندی دیویی	:	۸۰۹/۹۳۳۲۱۷۳۲
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۰۷۳۷۶۶

شهر
و تجربه مدرنیته فارسی

نرگس خالصی مقدم

انتشارات تیسرا

شهر و تجزیه مدرنیته فارسی

نویسنده: نرگس خالصی مقدم

ناظر علمی: دکتر محمدسعید ذکایی

دبیر مجموعه «فرهنگ و شهر»: دکتر نعمت‌الله فاضلی

مدیر تولید: سید محمدرضا بهلول

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۲، شماره نشر: ۷۱

ویراستاران: مجتبی کرباسچی، سیده مائده قرشی، نمونه‌خوان: مریم صوفی، فاطمه حامدی یکتا

لیتوگرافی: کارآ، چاپ: دالاهو، صحافی: کیمیا، ناظر فنی چاپ: مصطفی شریفی

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه، قیمت: ۷۰۰۰ تومان، شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۶۲-۵۴-۱

همه حقوق چاپ و نشر این اثر محفوظ است، استفاده از مطالب با ذکر منبع بلاشکال است

انتشارات تیسسا

تهران، میدان بهارستان، خیابان ظهیرالاسلام، کوچه دیلمان، پلاک ۶، واحد ۳. تلفن: ۳۳۹۹۹۴۲۳، ۳۳۹۹۲۴۷۰

www.teesa.ir

iteesa@mail.com

فهرست

پیشگفتار.....	۷
سرآغاز.....	۱۱
مقدمه.....	۱۵
بخش یکم: شهر و تجربه مدرنیته.....	۴۳
مقدمه.....	۴۳
تراژدی تخریب و گذار؛ انسان توسعه گر.....	۴۶
دگرگونی تجربه و خاطره در متن زندگی روزمره شهری.....	۵۶
تجدید قهرمانی در شهر مدرن؛ ظهور سوژه پرسه زن.....	۶۵
دیالکتیک مبارزه و پوچی؛ زایش سوژه بیگانه.....	۷۴
تراژدی تناقض در شهر؛ ظهور انسان مسئله دار.....	۸۲
تحولات فضایی شهر تهران.....	۹۱
نتایج نوسازی شهر تهران و نمود فضایی آن.....	۱۱۴
مروری بر وضعیت فضای اجتماعی و گفتمان های فرهنگی - سیاسی دوره پهلوی ..	۱۲۰
بخش دوم: روایت سوژه فارسی از شهر مدرن.....	۱۶۵
مقدمه.....	۱۶۵
تراژدی فرهنگ، میل و زوال تجربه (تحلیل روایت سفر شب).....	۱۶۸
شاخصه های روایی داستان.....	۱۶۸
ساختار روایت.....	۱۶۸
الگوی شخصیت ها.....	۱۷۲

۱۷۴.....	زمان.....
۱۷۵.....	کانونی شدگی (زاویه دید).....
۱۷۶.....	تفسیر خط داستانی سوژه.....
۲۰۰.....	از شهر به شهر؛ سنت، دیوار فروریخته مدرنیته پدرسالار (تحلیل روایت شب هول).....
۲۰۰.....	شاخصه‌های روایی داستان.....
۲۰۰.....	ساختار روایت.....
۲۰۴.....	الگوی شخصیت‌ها.....
۲۰۷.....	زمان.....
۲۰۷.....	کانونی شدگی (زاویه دید).....
۲۰۸.....	تفسیر خط داستانی سوژه.....
۲۲۹.....	مدرنیته و کابوس فضایی سنت (تحلیل روایت دل کور).....
۲۲۹.....	شاخصه‌های روایی داستان.....
۲۲۹.....	ساختار روایت.....
۲۳۲.....	الگوی شخصیت‌ها.....
۲۳۸.....	زمان.....
۲۳۹.....	کانونی شدگی (زاویه دید).....
۲۳۹.....	تفسیر خط داستانی سوژه.....
۲۵۳.....	مؤخره.....
۲۶۷.....	کتابنامه.....

فهرست

پیشگفتار.....	۷
سر آغاز.....	۱۱
مقدمه.....	۱۵
بخش یکم: شهر و تجربه مدرنیته.....	۴۳
مقدمه.....	۴۳
تراژدی تخریب و گذار؛ انسان توسعه گر.....	۴۶
دگرگونی تجربه و خاطره در متن زندگی روزمره شهری.....	۵۶
تجدید قهرمانی در شهر مدرن؛ ظهور سوژه پرسه زن.....	۶۵
دیالکتیک مبارزه و پوچی؛ زایش سوژه بیگانه.....	۷۴
تراژدی تناقض در شهر؛ ظهور انسان مسئله دار.....	۸۱
تحولات فضایی شهر تهران.....	۹۱
نتایج نوسازی شهر تهران و نمود فضایی آن.....	۱۱۴
مروری بر وضعیت فضای اجتماعی و گفتمان های فرهنگی - سیاسی دوره پهلوی ..	۱۱۹
بخش دوم: روایت سوژه فارسی از شهر مدرن.....	۱۶۵
مقدمه.....	۱۶۵
تراژدی فرهنگ، میل و زوال تجربه (تحلیل روایت سفر شب).....	۱۶۸
شاخصه های روایی داستان.....	۱۶۸
ساختار روایت.....	۱۶۸
الگوی شخصیت ها.....	۱۷۲

۱۷۴ زمان
۱۷۵ کانونی‌شدگی (زاویه دید)
۱۷۶ تفسیر خط داستانی سوژه
۲۰۰ از شهر به شهر؛ سنت، دیوار فروریخته مدرنیته پدرسالار (تحلیل روایت شب هول)
۲۰۰ شاخصه‌های روایی داستان
۲۰۰ ساختار روایت
۲۰۴ الگوی شخصیت‌ها
۲۰۷ زمان
۲۰۷ کانونی‌شدگی (زاویه دید)
۲۰۸ تفسیر خط داستانی سوژه
۲۲۹ مدرنیته و کابوس فضایی سنت (تحلیل روایت دل کور)
۲۲۹ شاخصه‌های روایی داستان
۲۲۹ ساختار روایت
۲۳۲ الگوی شخصیت‌ها
۲۳۸ زمان
۲۳۹ کانونی‌شدگی (زاویه دید)
۲۳۹ تفسیر خط داستانی سوژه
۲۵۳ مؤخره
۲۶۷ کتابنامه

پیشگفتار

تهران به عنوان مرکز سیاسی کشور، بیش از یک شهر بزرگ و پُرجمعیت است که رشد ناموزون و نامتعادل و تنوع قومی و مهاجرپذیری گسترده، وجه ممیزه آن از دیگر شهرهای بزرگ کشور است. تهران به تافتة جدابافته‌ای تبدیل شده که مجموعه‌ای از ویژگی‌ها، ارزش‌ها و هیجان‌های گاه متناقض را نیز در خود نمایان دارد. تراکم سرمایه‌های فرهنگی و خُرده‌فرهنگی، تراکم سرمایه‌های اقتصادی، سیاسی و نمادین، تحرک و رقابت اجتماعی بالا، تنوع سبک‌های زندگی و بسیاری از ویژگی‌های دیگر، معنای فرهنگی تهران را به‌مثابه فضا و مکانی زیسته در ذهن ساکنان و غیر ساکنان آن بسیار متمایز می‌سازد. تهران به عنوان یک کلان شهر، علاوه بر در برداشتن خصایص اجزا و مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن، چیزی فراتر از این اجزاست. تهران را تنها باید در مقیاس کلان‌شهری منحصربه‌فرد آن، با تمام اوصاف و شرایط خوب و بد آن در نظر گرفت.

مجموعه پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشگاهی چاپ‌شده در مجموعه «فرهنگ و شهر» - همچون اثر حاضر - برشی از تجربه ارزش‌ها، گرایش‌ها و تجارب متنوع ساکنان تهران و نیز شرایط ساختاری و تغییر و تحولات آن را

مورد توجه قرار می‌دهند. این مجموعه آثار که با حمایت معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران به چاپ می‌رسند، در کلیت خود می‌توانند تصویری از پیچیدگی‌ها، تناقض‌ها، فرصت‌ها، محدودیت‌ها، واقعیت‌ها، بازنمایی‌ها و نیر بستر تاریخی زندگی در این شهر را ترسیم کنند. در انتخاب و سفارش این مجموعه، ملاحظات چندی مورد توجه قرار گرفته که انعکاس‌دهنده اهمیت جهت‌گیری‌های فرهنگی و اجتماعی مدیریت شهری تهران و نیز تحولات و پویایی‌های مربوط به شرایط ساختاری و فرهنگی زندگی در تهران است. بر این اساس، رویکرد فرهنگی در مطالعه شهر، وجه غالب آثار این مجموعه را شامل می‌شود که بر اساس طیفی از سنت‌های رشته‌های دانشگاهی مانند جامعه‌شناسی، مطالعات فرهنگی، برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری، جمعیت‌شناسی، معماری و روان‌شناسی محیطی و عموماً در فضایی چندرشته‌ای و گاه بین‌رشته‌ای، ضرورت‌های سیاسی و مدیریتی و تجارب زندگی روزمره در این شهر را شرح داده‌اند.

به همان سان، جهت‌گیری فرهنگی متون این مجموعه و نیز توجه به تهران به عنوان یک متن فرهنگی در وجوه مختلف کالبدی، ساختاری و نیز ارزشی و رفتاری آن، الزاماً وجهی تفسیری به غالب این مطالعات بخشیده است؛ از این رو رویکردهای روش‌شناختی و تحلیل کیفی‌ای چون مردم‌نگاری، مطالعات تاریخی، پدیدارشناسی، نظریه مبنایی، نشانه‌شناسی، تحلیل محتوای کیفی و تحلیل گفتمان، روش‌های غالب این متون را تشکیل می‌دهند، هرچند در مطالعه ساختارها و تغییرات فرهنگی و نگرشی، تحلیل ثانویه و پیمایش نیز به کار رفته است. به کارگیری این تنوع روشی که در مطالعات شهری ایران سابقه زیادی ندارد، با امتیازات زیادی همراه است. نگاه فرایندی به تحولات شهر و ردیابی این تحولات در بستر تاریخی

شکل‌گیری و توسعه تهران، نگاه کل‌نگرانه به مسائل و ویژگی‌های زیست شهری و فاصله گرفتن از تقلیل‌گرایی‌های مربوط به منظر رشته‌ای، توجه هم‌زمان به زمینه‌های ساختاری و ارزشی و توجه به متن زندگی روزمره و تجارب زیسته افراد در مفهوم‌سازی‌ها و تحلیل مسائل شهر، ازجمله این مزایاست.

ایده‌ها و نتایج به‌دست‌آمده از این مطالعات تجربی، علاوه بر اینکه به شناخت و فهم عمیق‌تر زندگی شهری و سازوکار تغییر و تحولات در فرهنگ آن کمک می‌کند و چشم‌اندازی انتقادی را برای تأمل بر زمینه‌ها و آثار این تغییرات (مثلاً در معماری، فرهنگ اتومبیل، زندگی روزمره زنان، مراکز خرید و فضاهای تجاری، هیجان‌های اجتماعی و مانند آن) مهیا می‌سازد، دلالت‌ها و آثاری را نیز برای سیاست‌گذاری و مدیریت شهری به همراه دارد که ازجمله محورهای آن می‌توان به تلاش برای کاستن از نابرابری و بی‌عدالتی در دسترسی‌ها، برخورداری‌ها و تأمین برخی از حقوق شهروندی که خود به پدیده‌ای فراگیر و به درجاتی تاریخی تبدیل شده است و ادغام اجتماعی بیشتر گروه‌های آسیب‌پذیر مانند سالمندان و معلولان اشاره کرد.

آثار مجموعه «فرهنگ و شهر»، رویکردهای متنوعی را برای فهم تجارب معاصر از شهر - چه تجارب زیسته واقعی و چه تصویری - در اختیار خوانندگان قرار می‌دهد. مرور این آثار، پیچیدگی‌ها و تنوع شرایط زندگی و نیز نگرش و قضاوت نسبت به زندگی شهری را آشکار می‌سازد. ساکنان تهران به‌واسطه تجربه زیسته خود از ساختمان‌ها، بناها و فضاهای مصنوع و همچنین بازنمایی و انعکاس این ارزش‌ها و هنجارها در هنر، ادبیات، فیلم و عرصه‌های مشابه، درک و شناخت متفاوتی نسبت به آن دارند و بر این اساس به تفسیر و مدیریت برنامه‌های روزانه و نیز برنامه‌ریزی‌های خود

برای آینده می‌پردازند. جدایی‌ناپذیری عناصر مادی و عینی شهر از وجوه فرهنگی و نرم‌افزارانه، دستور کاری است که کتاب‌های این مجموعه بر آن تأکید داشته‌اند.

امید است انتشار این آثار، گامی در ترویج و همگانی ساختن نگرش فرهنگی به شهر و مدیریت شهری باشد و ضمن ترویج فرهنگ نقد، جهت‌گیری‌های سیاستی مفیدی را در اختیار محققان، برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار دهد.

محمدسعید ذکایی

ناظر علمی

سر آغاز

در آنچه پیش روست، مسئله‌ای را در میان می‌گذاریم که بهانه‌ی آغاز ماجرای این پژوهش شده است: سرگشتگی سوژه؛ واقعیت همواره سوژه مدرن‌شده‌ی ایرانی بر بستر تاریخی که در آن چاره‌جویی معمولاً باب مسئله‌ای تازه را گشوده است. خواهیم گفت سوژه ایرانی در دوره‌ی مورد نظر، در میانه‌ی دو گفتمان که یکی جاماندگی ما از جهان مدرن را چاره می‌کرد و دیگری جاماندگی جهان سنت را از ما، و بر زمینه‌ی بنیانی‌ترین رخدادهای تاریخ معاصر بر بالیده است. به عبارت دیگر، درک سرگشتگی سوژه مدرن ایرانی بر بستر کشاکش دو گفتمان مدرنیزاسیون آمرانه و گفتمان بازگشت به اصل و ماجرای مواجهه‌ی او با تناقضات ذاتی زندگی مدرن بر بستر منازعات تاریخی - اجتماعی مسئله‌ای است که سراسر این کتاب به توجیه و تشریح آن خواهد گذشت. اما مدرن بودن از وجهی شهری بودن هم هست. بدین معنا که نخستین رگه‌های اندیشه و زیست مدرن در شهر پدیدار می‌شود؛ به‌ویژه برای ما که مدرن شدن را از پایتخت آغاز کرده‌ایم. بدین ترتیب، در تاریخ معاصر ما تجربه‌ی امر مدرن با تجربه‌ی زیست شهری مرزهایی هم‌پوشان دارد و اولین تناقض‌های مدرنیته در تجربه‌ی زندگی روزمره‌ی شهری فهم‌پذیر می‌شوند.

اما چگونه می‌شود تجربه زندگی دیگری در سال‌های دور را دریافت و یا چطور می‌توان فهمید مثلاً انسان چهار دهه پیش سرگشته بوده است و چرا؟ تاریخ از حیث تجربه ملت‌ها کمتر به چنین مسائلی پرداخته است. تاریخ هیچ‌گاه فرودستی زندگی روزمره را برنتابیده است. به‌گمان ما، زندگی مدرن با ضرورت‌های ذاتی‌اش سوژه‌های سرگشته را بیش از همیشه به تجربه‌های زیبایی‌شناختی پیوند می‌زند. هنر کلمات، پایه‌پای اندیشه مدرن، صورتی را پدید می‌آورد که این سرگستگی را در خود بپذیرد و راهی به طرح مسئله‌ای چنین انسانی بگشاید. رمان همین دستاورد جهان مدرن است. در سپیده‌دم مدرنیته ایرانی نیز چنین صورتی کم‌وبیش زاده شد. بوف کور هدایت را از جهت‌های بسیاری می‌توان سرنمونه رمان ایرانی به حساب آورد. از آن زمان به بعد، با نگاهی از زاویه لوک‌اچ، نمونه‌های بسیاری در ادبیات فارسی خلق شده‌اند که از حیث بازنمایی انسانی مسئله‌دار و جست‌وجوگر به زبان و بیانی مدرن، می‌توان نام رمان بر آنها نهاد. ما مسئله خود را در چند نمونه از آنها دنبال خواهیم کرد. این مسئله که چرا سوژه بازنمایی شده در ادبیات داستانی ایران، سرگشته است و این سرگستگی او چه نسبتی با تجربه‌اش از زندگی در شهر مدرن پیدا می‌کند؛ تجربه‌ای که در دوره مورد نظر بر بستر کشاکش دو گفتمان *مدرنیزاسیون آمرانه* و *بازگشت به اصل* شکل می‌گیرد و حاصل شکل‌گیری فضا و مناسبات نوین شهری و به دنبال آن، ظهور تناقض‌های زندگی مدرن است.

این نوشتار که خلاصه پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده در سال ۱۳۸۸ است، مدعی فراهم آوردن شناختی همه‌جانبه و جامع در این باره نیست. علاوه بر این، این مطالعه تنها بررسی چگونگی بازنمایی تهران در رمان فارسی را در بر خواهد گرفت؛ زیرا تهران به سبب پایتخت بودنش، و

ساکنانش به واسطه پایتخت‌نشین بودن، از اولین بسترهای ظهور مدرنیته در ایران به شمار می‌روند.

ذکر این نکته ضروری است که شهر در این پژوهش تنها در معنای فضایی - جغرافیایی آن مورد نظر نخواهد بود و بر کیفیت روابط اجتماعی و فرهنگی که در بستر فضای شهری شکل می‌گیرد نیز دلالت خواهد داشت. این نوشتار، خود شرح یک تجربه است؛ تجربه عادی سوژه محقق از جست‌وجوی تجربه زیست‌شده سوژه شهرنشین در کلیتی زیباشناختی به نام ادبیات. در این جست‌وجو همیشه تنها نبوده‌ام. از آنهایی که به هر شکل با من بوده‌اند، قدردانی می‌کنم.

اما دکتر نعمت‌الله فاضلی و دکتر حمیدرضا پارسی، خود در این تجربه سهیم‌اند. از همراهی، راهنمایی‌ها و انتقادهای ارزشمندشان بسیار بهره برده‌ام. همچنین، دکتر محمدرضا شادرو این شرح را به‌دقت خوانده و نکات ارزنده‌ای گوشزد کرده‌اند. از همه آنها و از دکتر شهرام پرستش و دکتر محمدسعید ذکایی که مصاحبت و راهنمایی‌هایشان راهگشا بوده است، سپاسگزارم.

کتابنامه

- اباذری، یوسف (۱۳۸۷) *خرد جامعه‌شناسی*، تهران: طرح نو.
- آبراهامیان، یرواند (۱۳۸۳) *ایران بین دو انقلاب*، احمد گل محمدی و محمدابراهیم فتاحی، تهران: نی.
- آجودانی، لطف‌الله (۱۳۸۶) *روشن‌فکران ایران در عصر مشروطیت*، تهران: اختران.
- آدورنو، تئودور و ماکس هورکهایمر (۱۳۸۱) *دیالکتیک روشنگری*، در متن‌هایی برگزیده از مدرنیسم تا پست‌مدرنیسم (مجموعه مقالات)، نوشته لارنس کهن، ویرایش: عبدالکریم رشیدیان، تهران: نی.
- آدورنو، تئودور و ماکس هورکهایمر (۱۳۸۴) *دیالکتیک روشنگری*، مراد فرهادپور و امید مهرگان، تهران: گام نو.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۰) *اندیشه‌نوسازی در ایران*، تهران: دانشگاه تهران.
- اشرف، احمد و علی بنوعزیزی (۱۳۸۸) *طبقات اجتماعی، دولت و انقلاب در ایران*، مترجم سهیلا ترابی فارسانی، تهران: نیلوفر.
- آشوری، داریوش (۱۳۷۶) *ما و مدرنیت*، تهران: صراط.
- افروغ، عماد (۱۳۷۷) *فضا و نابرابری اجتماعی؛ ارائه الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن*، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- آل‌احمد، جلال (۱۳۵۶) *غرب‌زدگی*، تهران: رواق.
- آلن، گراهام (۱۳۸۰) *بینامتنیت*، پیام یزدان‌جو، تهران: مرکز.
- امیری، نادر (۱۳۸۵) *حافظه جمعی و روایت؛ با تأکید بر رمان فارسی دهه ۴۰*، رساله دکتری، به راهنمایی یوسف اباذری، دانشگاه تهران: دانشکده علوم اجتماعی.

- ایوانوف، ویچسلاف (۱۳۸۶) *آزادی و زندگی تراژیک؛ پژوهشی درباره داستایفسکی*، رضا رضایی، تهران: ماهی.
- باختین، میخائیل (۱۳۸۴) *زیبایی‌شناسی و نظریهٔ رمان*، آذین حسین‌زاده، تهران: مرکز مطالعات و پژوهشات هنری.
- بارت، رولان (۱۳۸۰) «اسطوره در زمان حاضر» مترجم: یوسف اباذری فصلنامه *ارغنون*، شماره ۱۸، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- بارکر، کریس (۱۳۸۷) *مطالعات فرهنگی، نظریه و عمل‌کرد*، مهدی فرجی؛ نفیسه حمیدی، تهران: پژوهشکدهٔ مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- برمن، مارشال (۱۳۸۳) *تجربه مدرنیته؛ هرآنچه سخت و استوار است*، دود می‌شود و به هوا می‌رود، مراد فرهادپور، تهران: طرح نو.
- برمن، مارشال (۱۹۸۸) *راهی روشن و باز در کارگزاران*، مترجم: منصور تیغوری: <http://kargozaaran.Com/ShowNew.Php?2258>.
- بروجردی، مهرزاد (۱۳۷۷) *روشن‌فکران ایرانی و غرب*، مترجم: جمشید شیرازی، تهران: فرزاد.
- بلوندل سعد، جويا (۱۳۸۲) *غرب‌ستیزی در ادبیات معاصر ایران*، فرناز حائری، تهران: کارنگ.
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴) *طراحی پژوهش‌های اجتماعی*، مترجم: حسن چاوشیان، تهران: نی.
- بنیامین، والتر (۱۳۷۵) «تزهایی دربارهٔ فلسفهٔ تاریخ»، مترجم: مراد فرهادپور، فصلنامهٔ *ارغنون*، شماره ۱۱ و ۱۲: ۳۱۷-۳۲۸.
- بنیامین، والتر (۱۳۸۳) «درباره برخی از مضامین و دست‌مایه‌های شعر بودلر» مترجم: مراد فرهادپور، فصلنامهٔ *ارغنون*، شماره ۱۴.
- بنیامین، والتر (۱۹۶۹)، «قصه‌گو: تأملاتی در آثار نیکلای لسکوف»، مترجم: مراد فرهادپور و فضل‌الله پاکزاد، فصلنامهٔ *ارغنون*، شماره‌های ۹ و ۱۰، ۱۳۸۶.
- بهیان، شاپور (۱۳۸۷) *جامعه‌شناسی رمان فارسی و مسئله دیگری*، پایان‌نامه دکترا، دانشگاه تهران: دانشکدهٔ علوم اجتماعی.
- بودریار، ژان (۱۳۸۱) *در سایهٔ اکثریت‌های خاموش*، پیام یزدان‌جو، تهران: مرکز.
- بودلر، شارل (۱۳۸۲) *نقاش زندگی مدرن*، مهتاب بلوکی، در متن‌هایی برگزیده از *مدرنیسم تا پست‌مدرنیسم*، نوشتهٔ لارنس کهون، ویرایش: عبدالکریم رشیدیان، تهران: نی: ۱۴۸-۱۳۹.

- بودن، ریمون و فرانسوا بوریکو (۱۳۸۵) فرهنگ جامعه‌شناسی انتقادی، عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: فرهنگ معاصر.
- بیات، آصف (۱۳۷۹) سیاست‌های خیابانی؛ جنبش تهی‌دستان در ایران، اسدالله نقوی، تهران: شیرازه.
- پاپنهایم، فریتس (۱۳۸۷) از خوردبین‌گانی انسان مدرن، مجید مددی، تهران: آگه.
- پالمر، ریچارد. الف (۱۳۷۷) علم هرمنوتیک، محمدسعید حنایی کاشانی، تهران: هرمس.
- بین، مایکل (۱۳۸۳) فرهنگ اندیشه انتقادی از روشنگری تا پسامدرنیته، پیام یزدان‌جو، تهران: مرکز.
- تاج‌بخش، کیان (۱۳۸۴) آرمان شهر، افشین خاکباز، تهران: نی.
- تاج‌بخش، گلناز (۱۳۸۴) مدرنیته و کلان‌شهر در اندیشه آلمانی، رساله دکترا، به راهنمایی حسین بحرینی، دانشگاه تهران: هنرهای زیبا.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۹) جامعه امن در گفتمان خاتمی، تهران: نشر مرکز.
- تکمیل همایون، ناصر (۱۳۷۹) تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران، جلد سوم، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- تکمیل همایون، ناصر (۱۳۷۷) تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران، از آغاز تا دارالخلافه ناصری، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- تکمیل همایون، ناصر (۱۳۷۸) تاریخ اجتماعی و فرهنگی تهران، از ویرانی دارالخلافه ناصری تا پایان دوره پهلوی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- تودوروف، تزوتان (۱۳۷۷) منطق گفت‌وگویی میخائیل باختین، داریوش کریمی، تهران: مرکز.
- تورن، آلن (۱۳۸۵) نقد مدرنیته، مرتضی مردی‌ها، تهران: گام نو.
- توکلی طرقي، محمد (۱۳۸۱) تجدد بومی و بازانديشي تاريخ، تهران: نشر تاريخ ايران.
- ثقفی، مراد (۱۳۷۳) غرب ناخواسته، غرب دست‌نیافتنی، در گفت‌وگو، تهران، شماره ۶.
- جابری‌مقدم، مرتضی هادی (۱۳۸۴) شهر و مدرنیته، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران.
- جامی (۱۳۷۷) گذشته چراغ راه آینده است، تهران: ققنوس.
- جهانبگلو، رامین (۱۳۸۶) موج چهارم، منصور گودرزی، تهران: نی.

- جیکوب، جین (۱۳۸۶) *زندگی و مرگ شهرهای بزرگ امریکا*، حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران: دانشگاه تهران.
- چندلر، دانیل (۱۳۸۶) *مبانی نشانه‌شناسی*، مترجم: مهدی پارسا، تهران: سوره مهر.
- حبیبی، محسن (۱۳۷۸) *از شار تا شهر*، تهران: دانشگاه تهران.
- حسن، ایهاب (۱۳۷۹) *به سوی مفهوم پسامدرنیته، در ادبیات پسامدرن*، پیام یزدان‌جو، تهران: مرکز: ۹۳-۱۱۶.
- دانش‌پور، عبدالهادی (۱۳۷۹) *بازشناسی مفهوم هویت در فضای عمومی شهری (خیابان) نمونه موردی: تهران، خیابان انقلاب*، رساله دکترای، به راهنمایی: ایرج اعتصام، دانشگاه تهران: دانشکده هنرهای زیبا.
- دیورینگ، سایمون (۱۳۸۲) *مطالعات فرهنگی (مجموعه مقالات)*، مترجم: نیما ملک‌محمدی؛ شهریار وقفی‌پور، تهران: تلخون.
- راهگانی، روح‌انگیز (۱۳۷۷) *تاریخ موسیقی ایران*، تهران: پیشرو.
- رودریگز، کریس و گریس گارات (۱۳۸۰) *مدرنیسم*، مترجم: کامران سزهران، تهران: شیرازه.
- ریکور، پل (۱۳۷۳) *زندگی در دنیای متن؛ شش گفت‌وگو و یک بحث*، مترجم: بابک احمدی، تهران: مرکز.
- رئیس‌دانا، فریبرز (۱۳۷۱) *ناموزونی‌ها*، تهران: مرکز نشر سمن.
- زیمل، گئورگ (۱۳۷۷) *کلان‌شهر و حیات ذهنی*، در *نامه علوم اجتماعی*، مترجم: یوسف اباذری دوره جدید، جلد دوم، شماره ۳.
- زیمل، گئورگ (۱۳۸۰) *تضاد فرهنگ مدرن*، در *ارغنون*، مترجم: هاله لاجوردی شماره ۱۸: ۲۴۷-۲۲۵.
- سپانلو، محمدعلی (۱۳۷۱) *نویسندگان پیشرو ایران از مشروطیت تا ۱۳۵۰: مروری بر قصه‌نویسی، رمان‌نویسی و نقد ادبی*، تهران: نگاه.
- ستاری، جلال (۱۳۸۵) *اسطوره تهران*، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- سعدوندیان، سیروس (۱۳۸۰) *اولین‌های تهران*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- سلدن، رمان و پیتر ویدوسون (۱۳۷۷) *راهنمای نظریه ادبی معاصر*، مترجم: عباس مخیر، تهران: طرح نو.
- سلطانی، علی‌اصغر (۱۳۸۴) *قدرت، گفتمان و زبان*، تهران: نی.
- سوسور، فردینان دو (۱۳۸۲) *دوره زبان‌شناسی عمومی*، مترجم: کورش صفوی، تهران: هرمس.

- شایگان، داریوش (۱۳۸۳) *بت‌های ذهنی و خاطره ازلی*، تهران: امیرکبیر.
- شایگان، داریوش (۱۳۸۴) *آسیا در برابر غرب*، تهران: امیرکبیر.
- شریعتی، علی (۱۳۸۰) *مجموعه آثار*، ج ۵: *ما و اقبال*، تهران: الهام.
- شریعتی، علی (۱۳۸۱a) *مجموعه آثار*، ج ۱۹: *حسین وارث آدم*، تهران: قلم.
- شریعتی، علی (۱۳۸۱b) *مجموعه آثار*، ج ۲۷: *بازشناسی هویت ایرانی/اسلامی*، تهران: الهام.
- شعله‌ور، بهمن (۱۳۴۶) *سفر شب*، تهران: خوشه.
- شوین هویزر، هرمان (۱۳۸۹) *کافکا به روایت بنیامین*، مترجم: کورش بیت‌سرکیس، تهران: ماهی.
- شهدادی، هرمز (۱۳۵۶) *شب هول*، تهران: زمان.
- صادقی، فاطمه (۱۳۸۴) *جنسیت، ناسیونالیسم و تجدد در ایران (دوره پهلوی)*، تهران: قصیده‌سرا.
- ضمیران، محمد (۱۳۸۳) *درآمدی بر نشانه‌شناسی هنر*، تهران: قصه.
- عظیمی، ناصر (۱۳۸۱) *پویش شهرنشینی و نظام شهری*، تهران: نیکا.
- علیچانی، رضا (۱۳۸۲) *شریعتی‌شناسی ۳: باز صف‌ها اشتباه نشود*، تهران: یادآوران.
- کاظمی، عباس (۱۳۸۴) *پروبلماتیک زندگی روزمره در مطالعات فرهنگی و نسبت آن با جامعه ایران*، در *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، پاییز و زمستان ۱۳۸۴؛ ۹۷-۱۲۲.
- کریمان حسین (۱۳۵۵) *تهران در گذشته و حال*، تهران: دانشگاه ملی ایران.
- گرنی، جان، د (۱۳۷۶) *دگرگونی تهران در اواخر قرن نوزدهم*، در *کتاب تهران*، پایتختی دویست‌ساله، ویرایش: برنار هورکاد و شهریار عدل، تهران: ۱۹۹۲.
- فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۹۱) *فرهنگ و شهر*، تهران: تیسرا.
- فدرستون، مایک (۱۹۹۱) «زیبایی‌شناختی کردن زندگی روزمره»، *فصلنامه ارغنون*، مترجم: مهسا کرم‌پور شماره ۱۹، زمستان ۱۳۸۰.
- فرقانی، محمدمهدی (۱۳۸۲) *راه دراز گذار*، تهران: فرهنگ و اندیشه.
- فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹) *تحلیل گفتمان انتقادی*، گروه مترجمان، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و پژوهش‌های رسانه‌ای.
- فرهادپور، مراد (۱۳۸۷) *عقل افسرده*، تهران: طرح نو.
- فریزی، دیوید (۱۳۸۶) *گئورگ زیمل*، مترجم: جواد گنجی، تهران: گام نو.
- فصیح، اسماعیل (۱۳۵۱) *دل کور*، تهران: البرز.

- فکوهی، ناصر (۱۳۸۳) *انسان‌شناسی شهری*، تهران: نی.
- کانرتون، پل (۱۳۸۵) *جامعه‌شناسی انتقادی*، مترجم: حسن چاوشیان، تهران: اختران.
- کرنک، مایک (۱۳۸۳) *جغرافیای فرهنگی*، مترجم: مهدی قرخلو، تهران: سمت.
- کنان، شلومیت ریمون (۱۳۸۷) *روایت داستانی: بوطیقای معاصر*، مترجم: ابوالفضل حری، تهران: نیلوفر.
- کهنون، لارنس (۱۳۸۲)، *متن‌هایی برگزیده از مدرنیسم تا پست‌مدرنیسم (مجموعه مقالات)*، ویرایش: عبدالکریم رشیدیان، تهران: نی.
- کوندرا، میلان (۱۳۷۷) *کتاب خنده و فراموشی*، مترجم: فروغ پوری‌اوری، تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- کوندرا، میلان (۱۳۸۲) *هنر رمان*، مترجم: پرویز همایون‌پور، تهران: قطره.
- کیویستو، پیتر (۱۳۸۰) *اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی*، مترجم: منوچهر صبوری، تهران: نی.
- کارنیه، اچ. جوزف (۱۳۸۷) «صداهای مختلف در تاریخ فکری مرکز مطالعات فرهنگی»، مترجم: وحید ولی‌زاده، در *وبلاگ مطالعات فرهنگی رادیکال*: <http://www.radicalcs.blogfa.Org>
- کالونو، ایتالو (۱۳۶۸) *شهرهای نامرئی*، مترجم: ترانه یلدا، تهران: پایپروس.
- کرونین، استفانی (۱۳۸۳) *رضاشاه و شکل‌گیری ایران نوین*، مترجم: مرتضی ثاقب‌فر، تهران: جامی.
- کریپندورف، کلوس (۱۳۸۳) *تحلیل محتوا: مبانی روش‌شناسی*، مترجم: هوشنگ نایی، تهران: نی.
- گاردینر، مایکل (۱۳۸۱) «تخیل معمولی باختین»، *فصلنامه ارغنون*، مترجم: یوسف اباذری، شماره ۲۰: ۳۳-۶۱.
- گلدمن، لوسین (۱۳۷۱) *جامعه‌شناسی ادبیات (دفاع از جامعه‌شناسی رمان)*، مترجم: محمدجعفر پوینده، تهران: هوش و ابتکار.
- گلدمن، لوسین (۱۳۸۵) *فلسفه روشنگری*، مترجم: شیوا کاویانی، تهران: اختران.
- گوته، یوهان ولفگانگ فون (۱۳۷۶) *فاوست*، ا. به‌آذین، تهران: نیلوفر.
- گودرزی، غلامرضا (۱۳۸۶) *تجدد ناتمام روشن‌فکران ایران*، تهران: اختران.
- لوویت، کارل (۱۳۸۵) *ماکس وبر و کارل مارکس، شهنواز مسمی‌پرست*، تهران: ققنوس.
- مارتین، والاس (۱۳۸۶) *نظریه‌های روایت*، مترجم: محمد شهبان، تهران: هرمس.
- مارشال، کاترین و گرچن. ب. راس من (۱۳۸۱) *روش پژوهش کیفی*، مترجمان:

- علی پارسانیا و محمد اعرابی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
مارلو، کریستوفر (۱۳۸۴) دکتر فاستوس، مترجم: لطف‌علی صورت‌گر، اصفهان: فردا.
- محمودی حنارود، بهارک (۱۳۸۷) تصویر شهر تهران در سینمای داستانی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی اعظم راودراد، تهران: دانشگاه تهران؛ دانشکده علوم اجتماعی.
- مدنی‌پور، علی (۱۳۷۹) طراحی فضای شهری؛ نگرشی بر فرایند اجتماعی و مکانی، فرهاد مرتضایی، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی.
- مدنی‌پور، علی (۱۳۸۱) تهران، ظهور یک کلان‌شهر، حمید زرآزوند، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- مسکوب، شاهرخ (۱۳۷۳) داستان ادبیات و سرگذشت اجتماع، تهران: فرزانه روز. منادی، مرتضی (۱۳۸۵) روش تحلیل محتوای متن گفتاری و نوشتاری در علوم رفتاری و علوم اجتماعی، در فصلنامه حوزه و دانشگاه، روش‌شناسی علوم انسانی، شماره ۴۸.
- میرسپاسی، علی (۱۳۸۷) روشن‌فکران ایران؛ روایت‌های یأس و امید، عباس مخبر، تهران: توسعه
- میرعابدینی، حسن (۱۳۸۶) صد سال داستان‌نویسی ایران، تهران: چشمه، ج اول و دوم.
- میلائی، عباس (۱۳۸۷) تجدد و تجدیدستیزی در ایران، تهران: اختران.
- نصری، عبدالله (۱۳۸۶) رویارویی با تجدد، تهران: علم.
- نوروزی، یاسر (۱۳۸۶) «شب زنجیری؛ نگاهی به رمان سفر شب»، فصلنامه شهروند امروز، ۲ دی ماه.
- هارلند، ریچارد (۱۳۸۵) درآمدی تاریخی بر نظریه ادبی از افلاطون تا بارت، علی معصومی و شاپور جورکش، تهران: چشمه.
- همایون‌کاتوزیان، محمدعلی (۱۳۷۲) اقتصاد سیاسی ایران از مشروطیت تا پایان سلسله پهلوی، محمدرضا نفیسی، کامبیز عزیزی، تهران: مرکز.
- همایون‌کاتوزیان، محمدعلی (۱۳۷۹) دولت و جامعه در ایران: انقراض قاجار و استقرار پهلوی، حسن افشار، تهران: مرکز.
- وحدت، فرزین (۱۳۸۳) رویارویی فکری ایران با مدرنیت، مهدی حقیقت‌خواه، تهران: ققنوس.

ولی‌زاده، وحید (۱۳۸۵) *سیاست‌های بازنمایی: جنسیت در آثار نویسندگان زن ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی سعید ذکایی، دانشگاه علامه طباطبایی؛ دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات.

وولف، ژانت (۱۳۷۹) *زنان پرسه‌زن نامرئی: زنان و ادبیات مدرنیته*، در *مدرنیته و پست‌مدرنیته؛ سیاست، فرهنگ و نظریه اجتماعی (مجموعه مقالات)*، حسینعلی نوذری، تهران: نقش جهان: ۴۲۹-۴۵۳.

یزدی، مسعود (۱۳۸۶) *تجربه شهر در اندیشه والتر بنیامین*، در *تک‌گویی فرجامین*، تهران: گام نو.

Arendt, Hannah (1999) "Introduction: Walter Benjamin 1892-1940" in *Illuminations*, London: Pimlico, pp. 7-58.

Beasley, Murrey - Tim (2007) *Mikhail Bakhtin and Walter Benjamin; Experience and Form* - Palgrave and MacMilan: New York.

Benjamin, Walter (2003) *The Arcades Project* - Trans. H. Eiland and K. Mc Laughlin - Cambridge MA: Belknap Press (of Harvard University Press).

Caygill, Howard (1998) *Walter Benjamin; the Colour of Experience* - Routledge: London and New York.

Coles, Alex (1999) (ed.) *The Optic of Walter Benjamin* - Black Dog publishing: London.

Daymon, Christine and Immy Holliday (2001) *Qualitative Research Method in PR and MC* - London and New York: Routledge.

Despotopoulou, Anna (2005) *The Monster and the Atom: Representation of London in James and Conrad*, Oxford University Press.

Gilloch, G. (1997) *Myth and Metro police: Walter Benjamin and the City* - Cambridge: Policy Press.

Hanson, Julienne (1998) *Time and Space in Two Nineteenth Century Novels*, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* - V. 31, pp. 404 - 422.

Harvey, David (2003) *Paris; Capital of Modernity* - Routledge: New York and London.

Highmore, Ben (2002) *Everyday Life and Cultural Theory; an Introduction* - London and New York: Rutledge.

- Jeremy W. Crampton, Stuart Elden, (2002) *Space , Knowledg and Power: Foucault and Geography* at [http://books.google.com/books?id=LgRfBCMFPrAC&pg=PA198&dq=evolutionary+ of+ city](http://books.google.com/books?id=LgRfBCMFPrAC&pg=PA198&dq=evolutionary+of+city)
- Keddie, Nikki. R (1971) *The Iranian power structure and change 1800-1969: an overview* - reprinted from international journal & Middle East studies - published by Cambridge university press.
- Keohane, Kieren (2002) *The Revitalization of Demis of Joice's Utopian Modern Subject - in Theory, Culture & Society* - sage, Thousand Oakes and Dehli: London - Vol. 19 (3): 29-49, available at [http://tcs.Sagepub.Com/April 26, 2009](http://tcs.Sagepub.Com/April26,2009).
- Kotnik, Toni (2005) The Mirrored Public, Architecture & Gender Relationship in Yemen In *space & culture*, Vol. 8 No. 4, November 2005: 472-483.
- Lockhart, I (1960) *Persian Cities* - Luzac: London.
- Marvasti, Amir. B (2004) *Qualitative Research in Sociology; an Introduction* - Sage Publication: London.
- Morse, J. M. & L. Richards (2002) *Read Me First: A Users Guide to Qualitative Methods* - Sage: California.
- Stougaard, Nielsen - Kakob (2005) *Henry James and Visual Culture*.
- Wesley A. Kort (2004) *Place and Space in Modern Fiction* - University Press of Florida.

تهیه کتاب با یکی از روش‌های زیر امکان‌پذیر است :

مراجعه به سایت انتشارات تیسّا و خرید کتاب با **۱۰ درصد تخفیف**

www.teesa.pub

مراجعه حضوری یا سفارش تلفنی :

آدرس : تهران ، دروازه شمیران ، خیابان ابن سینا ، بعد از چهارراه فخرآباد ، کوچه حاج علیرضایی
شماره ۹ ، در کوچک ، طبقه ۲ تلفن تماس : ۷۷۶۰۲۸۹۵-۷۷۶۰۲۸۹۹-۷۷۶۰۴۵۶۳-۷۷۶۰۳۷۰۳

مراجعه به مراکز پخش :

ققنوس : میدان انقلاب ، خیابان منیری جاوید ، کوچه مبین ، شماره ۴
تلفن : ۶۶۴۰۸۶۴۰-۶۶۴۶۰۰۹۹
کسترش : خیابان دماوند ، خیابان سازمان آب ، کوچه چهارم غربی ، شماره ۲۸
تلفن : ۷۷۳۵۰۵۹۸
آثار : خیابان انقلاب ، خیابان ۱۲ فروردین ، خیابان شهدای ژاندارمری
جنب اداره پست ، شماره ۹۵ تلفن : ۶۶۴۶۱۸۹۳-۶۶۹۵۲۲۹۱
فرمنگ : خیابان انقلاب ، خیابان لبافی‌نژاد ، نرسیده به تقاطع کارگر ، شماره ۲۶۶ ، واحد ۵
تلفن : ۶۶۴۸۲۱۵۰
کتاب آوران : خیابان کارگر جنوبی ، کوچه شعله ور ، شماره ۱۶ ، طبقه دوم
تلفن : ۶۶۹۱۰۸۴۴-۶۶۹۲۴۰۲۲

انتشارات تیسّا

- آدرس : تهران ، دروازه شمیران ، خیابان ابن سینا ، بعد از چهارراه فخرآباد ، کوچه حاج علیرضایی ، شماره ۹ ، در کوچک ، طبقه ۲
- تلفن تماس : ۷۷۶۰۲۸۹۵-۷۷۶۰۲۸۹۹-۷۷۶۰۴۵۶۳-۷۷۶۰۳۷۰۳
- www.teesa.pub • iteesa@mail.com

انتشارات تیسا

نکاشت شهر ۴۵

شهروندی ۲۴

این نوشتار با طرح مسئله سرگشتگی سوژه ایرانی، و با در نظر داشتن تجربه شهری وی، آن‌گونه که در رمان‌های فارسی بازتاب یافته، آغاز شده است. پرسیده‌ایم وجوه مسئله‌دار در تجربه شهری سوژه ایرانی کدام‌ها هستند و جستجوی پاسخ این پرسش را از تاریخ مدرنیته شهری غرب، از منظر دستاوردهای نظری، و تاریخ تجدد ایرانی از چشم‌انداز تاریخ مدرنیزاسیون شهری تهران، و در زمینه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی میانه دو انقلاب آغاز کرده‌ایم. تاریخ را خوانده‌ایم. این بار اما، از راهی که ادبیات فارسی به آن می‌گشاید، تا سرگشتگی سوژه مدرن ایرانی در بطن مدرنیزاسیون آمرانه را از رهگذر اکتشاف و توصیف چگونگی رویارویی او با تناقضات ذاتی زندگی مدرن بر بستر منازعات تاریخی-اجتماعی و از منظر ادبیات بفهمیم. تا دریابیم این سرگشتگی چه نسبتی با تجربه او از زندگی در شهر مدرن پیدا می‌کند؛ تجربه‌ای که در دوره مورد نظر ما بر بستر کشاکش دو گفتمان مدرنیزاسیون آمرانه و بازگشت به اصل شکل می‌گیرد و حاصل شکل‌گیری فضا و مناسبات نوین شهری و به دنبال آن، ظهور تناقض‌های زندگی مدرن است.

